

The main aim of this paper is to acquaint the readers with the opinions of pedagogues and scientists about need for stimulation of children's creative activity as one of the demands for modern pedagogic and social reality. An active role of a teacher and a student in a process of learning forces internal and subjective student's motivation that helps to form personality and develop inborn abilities.

Keywords: creative activity, educational process, inspiration, creativity, pedagogics.

Отримано 14.6.2013

УДК 37.013.42

*О.М. Опалюк
Т.Л. Опалюк*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ХУДОЖНІХ ТЕХНІК В ПРИКЛАДНІ МЕТОДИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В даній статті розглядаються особливості впровадження художніх технік в прикладні методики соціальної роботи.

Ключові слова: художні техніки, прикладні методики, твори мистецтва, образотворче мистецтво, малювання, арт-терапія.

В статье рассматриваются особенности внедрения художественных техник в прикладные методики социальной работы.

Ключевые слова: художественные техники, прикладные методики, произведения искусства, изобразительное искусство, рисование, арт-терапия.

Твори мистецтва, на протязі всієї історії існування цивілізації, ставали яскравим відображенням людських мрій, бажань і пристрастей, відображенням великих подвигів та перемог, глибоких розчарувань та трагічних втрат. Заняття мистецтвом слугувало людям засобом звільнення від напруги і стресів, допомагало у вирішенні величезного спектру проблем, створювало душевний комфорт, наповнювало життєвою енергією, відновлювало життєві сили, виступало засобом психологічного і духовного відродження.

З упевненістю можна сказати, що кожна дитина народжується з природними творчими задатками, але творчими людьми виростають лише ті, умови виховання яких дозволили розвинути ці здібності вчасно. Багато залежить від того, хто опиниться поруч із дітьми, коли вони робитимуть перші кроки у складний та багатогранний світ мистецтва.

Пластилін, глина, спеціальне тісто – матеріали для роботи з агресією, різними страхами, фрустраціями. Відреагування негативних емоційних станів за допомогою певних маніпуляцій із пластичними матеріалами знижує вірогідність аутоагресії та насильницьких дій зі сторони клієнта.

Розглянемо застосування матеріалів для малювання у порядку підвищення внутрішньої свободи особистості на прикладі технік образотворчого мистецтва. Нагадаємо, що клієнт завжди має свободу у виборі матеріалів і засобів самовираження: кулькова ручка свідчить про відмову від кольору, тобто страх емоцій; простий олівець дає можливість багато разів перемальовувати задумане, тому що неважко стерти зображення. Це може бути свідченням прагнення до ідеального, перфекціонізм; якщо лінії чіткі, то ймовірно, що клієнт належить до шизоїдного типу (як і у випадку з кульковою ручкою), а якщо лінії розмазані, розмиті, то, можливо, клієнт депресивний; чорна туш свідчить про агресивні тенденції особистості; кольорові олівці можуть бути свідченням потреби в опорі, орієнтації, тому що мають чіткі лінії; менше це стосується пастелі та крейди; фарби (гуаш, масло, акварель) "провокують" спонтанність в образотворчій діяльності, допомагають більш яскраво та відкрито проявити різноманітні емоції, дослідити власні переживання; акварель свідчення найбільшої внутрішньої свободи особистості; фломастери стоять окремо у цьому ряду, тому що є даниною моді, але якщо людина завжди тягнеться до фломастерів, це може свідчити про істеричні риси особистості.

Соціальний працівник має звернути увагу на такі ознаки:

- не промальована лінія горизонту свідчить про внутрішню роздвоєність;
- у центрі малюнка завжди розташовуються найбільш емоційно значимі для клієнта речі;
- порушення чи відсутність перспективи може свідчити навіть про ознаки психозу;
- відсутність необхідних частин (наприклад, частин людського тіла) чи їхня гіпертрофованість – свідчить про потреби особистості, що з цим пов'язані (на цьому засновано багато проєктивних текстів);
- ознаки вітальності у неживих предметів, чи навпаки – механічні частини у людей свідчать про роздвоєння психіки на емоційний та когнітивний компоненти.

Усі клієнти, звичайно, по-своєму розуміють та переживають власні твори, однак спеціалісти мають знати, що можуть означати окремі елементи малюнка та весь малюнок у цілому. Мова йде про певний

діапазон символічних значень. Такі знання допоможуть цілісно сприймати творчі продукти, у єдності їх позитивних та негативних аспектів, різних пластів життєвого світу, часових просторів. Наголошуємо знову, що спеціалісти можуть лише будувати робочі гіпотези та опиратися на певні закономірності розгортання психічних процесів. Домінуючою стратегією, як правило, виступають інтуїтивні дії в процесі роботи. Кожен малюнок – це лист від несвідомого до свідомості, до фасилітатора. Лінії та форми – це сфера мислення, буквально напрямок думок людини. У цій царині ми можемо відстежувати, які завдання вирішує у своєму внутрішньому світі клієнт, які напрямки вважає головними, що знаходиться на периферії уваги.

Символіка кольорів у техніках також має свій діапазон – від позитивного до негативного. Як правило, позитивні аспекти кольору відповідають його природному втіленню (синій – вода, небо), негативні ж аспекти закодовані у культурних образах (синя борода, синя панчоха).

Як зазначає Б. Базима, кольори – це об'єктивно втілені емоції. Тобто, кольори відкривають перед нами простір емоцій людини. Чому ж тоді одні й ті ж кольори у різних культурах у різний час символізували абсолютно протилежні події? Тому що емоційне ставлення до подій людського життя мінливе як у часі, так і в культурі. Інтерпретація кольору повинна завжди враховувати два основні аспекти: психофізіологічний (об'єктивний вплив кольору на стан людини); психологічний (суб'єктивне переживання кольору клієнтом).

Психофізіологічний вплив кольорів на стан людини досить відомий. Наприклад, червоний активізує діяльність людини – підвищується тиск, пришвидшується ритм дихання та пульс. За цими тілесними маркерами досить просто впізнати емоції (К.Ізард), що викликають такі ж тілесні реакції (тут – збудження, активність, тривога, гнів тощо). Психологічне переживання кольору клієнтом завжди неповторне, бо глибоко пов'язане з життєвою історією особистості, її досвідом переживань, із культурною та статевою ідентифікацією. Саме тому завжди важливо виявити цей пласт значень у розмові з людиною (що для вас означає цей колір). Слід також уважно відстежувати поєднання кольорів. У різних варіаціях включаються різні аспекти діапазону значень кольору, так само як це відбувається з емоціями людини. Наприклад, радість може бути викликана перемогою (я зміг!) у змаганні, а може бути наслідком переживання заздрості чи злості (у випадку програшу суперника – він не зміг!). Основні аспекти таких поєднань добре викладені у роботах М. Люшера. Знову зазначимо, що пряма однозначна інтерпретація є суттєвим порушенням прав і свобод клієнта. Не слід і розповідати клієнтові все, що ви знаєте про даний колір. Основне завдання консультанта – дати можливість клієнту самому усвідомити зміст та роль своїх емоцій у власному житті.

Для практики роботи соціального працівника важливо знати й

розуміти основні значення кольору та його вплив на психофізіологічні показники. У теорії кольорознавства виділяють три основні кольори (синій, жовтий, червоний). Змішуванням основних кольорів можна створити інші – додаткові (зелений, фіолетовий, оранжевий). Білий містить у собі всі кольори – це порядок, первинне світло (у центрі), а чорний (поза фігурою)

Світ мистецтва безмежний. Пізнавати його ми будемо не день, не рік, а все життя. Тому, починаючи з дошкільного навчального закладу, педагог покликаний розвивати в дітей художній смак, виховувати важливу для людини якість – любов до мистецтва, до прекрасного. Зорові образи, створені мистецтвом, легко запам'ятовуються й залишаються в пам'яті надовго. Вони збагачують емоційний світ, учать яскравіше сприймати навколишнє життя.

Витоки творчих сил людини йдуть із дитинства, з того часу, коли творчі прояви часто мимовільні та життєво необхідні. Дитяча художня творчість має свої особливості, тож необхідно навчитися керувати особливостями її виявлення, розробляти методи, що пробуджують та розвивають дитячу творчість. Під поняттям розвитку творчої активності дитини ми розуміємо якісні зміни в пізнавальній діяльності дітей, що відбуваються внаслідок розвитку вмінь та навичок мистецької діяльності. Науковці відводять значну роль заняттям художньою діяльністю, а також усій виховній роботі з дітьми щодо розвитку в них вміння сприймати красу в навколишньому світі та в творах мистецтва, які відіграють велику роль у загальному і творчому розвитку дитини. Інтерес до образотворчої діяльності дітей зумовлюється його важливістю для розвитку особистості дитини, і з роками потреба в ній не послаблюється, а ще більше зростає.

Образотворча діяльність має важливе значення для всебічного розвитку особистості. У процесі створення зображення в дитини формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Образотворча діяльність надає можливість доступними засобами висловити емоційний стан дитини, її ставлення до навколишнього світу, вміння самостійно створювати прекрасне, а також бачити його у творах мистецтва.

Сприятливий розвиток дитячої творчості залежить від правильного керівництва з боку дорослих. Великого значення в організації образотворчої діяльності дітей набуває вміння вихователя пов'язати особливості створення художнього образу в мистецтві з власне художньою діяльністю дітей; адаптувати виразні засоби мистецтва живопису, графіки в такий вид образотворчої діяльності, як малювання; виразні засоби скульптури – в ліплення; вчити дітей створювати декоративні роботи за мотивами народного декоративно-ужиткового мистецтва, використовувати елементи конструкторських рішень архітектури у конструктивній творчості дітей.

Найважливішою умовою розкриття творчої активності дітей є створення загальної атмосфери доброзичливості, свободи, можливості досягти успіху для кожної дитини. Таке завдання вимагає особливої уваги. Під час виконання дітьми завдань їм необхідно надавати допомогу. Слід намагатися організувати спілкування таким чином, щоб кожна дитина могла відкрито радіти результатам як власної, так і спільної творчості [2].

У процесі зображувальної діяльності забезпечується всебічне виховання дошкільників: сенсорне, розумове, естетичне, моральне, трудове.

Зображувальна діяльність тісно пов'язана з сенсорним вихованням. Безпосереднє, чуттєве знайомство з предметами та явищами, з їхніми властивостями та якостями складають лінію сенсорного виховання.

Зображувальна діяльність – це специфічне образне пізнання дійсності. Для того щоб намалювати, зліпити будь-який предмет, попередньо потрібно добре з ним ознайомитись. Формування уявлень про предмети потребує засвоєння знань про їхні властивості та якості, форму, колір, величину, положення в просторі. Діти знаходять ці якості, порівнюють предмети, знаходять схожість та відмінність, тобто виконують розумові дії. Таким чином, зображувальна діяльність сприяє сенсорному вихованню, розвитку наочно-образного мислення.

Навчання образотворчій діяльності сприяє формуванню таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. У процесі спостережень, при обстеженні предметів та їхніх частин перед зображенням, дітей вчать виділяти форму предметів та їхніх частин, величину і розміщення частин у предметі, колір. Зображення різних за формою предметів потребує їх зіставлення та встановлення відмінностей. Разом з тим діти вчать порівнювати предмети, явища та виділяти в них загальне та відмінне, об'єднувати предмети за схожими ознаками.

На заняттях із образотворчої діяльності розвивається мовлення дітей: засвоєння назв форм, кольорів та їх відтінків, просторових позначень сприяє збагаченню словника; висловлювання в процесі спостережень за предметами та явищами, при обстеженні предметів, а також при розгляданні ілюстрацій, репродукцій картин художників позитивно впливають на розширення словникового запасу та формування зв'язного мовлення. Використання образних порівнянь, віршів для естетичної характеристики предметів сприяє розвитку виразного мовлення.

При проведенні занять виникають сприятливі умови для формування таких якостей, як ініціативність, допитливість, розумова активність та самостійність, цікавість. Велике значення зображувальної діяльності полягає в тому, що вона є засобом естетичного виховання.

У процесі зображувальної діяльності створюються сприятливі умови для розвитку естетичного сприймання та емоцій, які поступово переходять в естетичні почуття.

Для естетичного виховання дітей та для розвитку їх зображувальних здібностей велике значення має знайомство з творами образотворчого мистецтва. Яскравість, виразність образів у картинах, скульптурі, архітектурі, творах прикладного мистецтва допомагають дітям глибше та повніше сприймати явища життя та знаходити образні вираження своїх вражень у малюнках, ліпленні, аплікації. Поступово у дітей розвивається художній смак.

Дитяче образотворче мистецтво має суспільний напрям. Значення занять зображувальною діяльністю для морального виховання полягає в тому, що в процесі цих занять у дітей виховуються морально-вольові якості: потреба та вміння доводити розпочату справу до кінця, зосереджено та цілеспрямовано займатися, допомагати товаришу, долати труднощі і т. п. Зображувальна діяльність повинна використовуватися для виховання доброти, справедливості, для поглиблення тих благородних почуттів, які у них виникають.

Формування працелюбності пов'язане з розвитком таких вольових якостей особистості, як увага, наполегливість, витримка. У дітей виховується вміння працювати, досягати бажаного результату.

У процесі зображувальної діяльності поєднується розумова та фізична активність. Для створення малюнка, скульптури, аплікації необхідно докласти зусиль, виконати ті чи інші дії, оволодіти певними вміннями.

Отже, твори образотворчого мистецтва формують інтелектуальну, емоційно-почуттєву та вольову сфери, моральне здоров'я.

Основним засобом вираження себе вже на ранніх стадіях життя є малювання. Заняття малюванням розвивають дитину в цілому, прилучають її до найголовнішого – процесу творчості. Тільки в малюванні діти із самого початку вільні від обмежень (знання нотної грамоти у музиці, вміння виразити свою думку в літературі), і тому малювання з усіх видів художньої творчості їм найближче. Гранично обмежені в художніх засобах, щоб розвинути свою думку, діти, спираючись на свій творчий інстинкт, знаходять дивовижні рішення, самостійно відкривають образотворчі закони. Мобілізуючи розумову діяльність, малювання прискорює процеси розвитку просторового мислення, образного бачення, розвиває розумові здібності, спостережливість дітей, відчуття гармонії[4].

Оволодіння техніками малювання, сам процес художнього зображення є школою підготовки руки дитини до письма, пізнання навколишнього середовища, формування основ математики, розвитку психічних процесів, є лікувальною терапією психіки дитини, підґрунтям для діагностування інтелекту та психічного здоров'я дитини, розвитку мовлення. Тож малювання для дитини дошкільного

віку – школа інтелектуального розвитку. Малювання – природна і приємна діяльність для дитини.

На заняттях із ліплення емоційні переживання викликає скульптура, хоча вона переважно позбавлена барвистості, зате більше діє формою, лінією, фактурою. Скульптура має велике значення для виховання та навчання дітей дошкільного віку. Вона сприяє розвитку зорового сприйняття, пам'яті, образного мислення. Скульптура, як і інші види зображувальної діяльності, формує естетичний смак, розвиває почуття прекрасного.

У родині образотворчих мистецтв ліплення відіграє таку саму роль, як і арифметика в математичних науках. Це абетка уявлень про предмет. У малюванні предмет зображується відносно. Через перспективу часто зменшується, а іноді й зовсім втрачається справжність властивостей предмета, головний його зміст. Правильне співвідношення частин, відмінність головного від другорядного – тіла від приставних частин – усе це ясно передається при зображенні предмета за допомогою ліплення. Скульптура надає тривимірне зображення предмета. Частіше за все предметом скульптурного зображення виявляється людина, рідше – тварини, неживі предмети. Скульптуру можна спостерігати з різних сторін, тому дуже важливо поставити її так, щоб добре сприймався силует фігури, її жест, рух.

Великий естетичний вплив мають твори декоративного мистецтва. Краса вишиваних узорів, візерунки різьби, барвистість народного розпису, філігранна техніка писанкових орнаментів – невичерпні джерела насолоди.

Важливий засіб у формуванні творчої активності дітей – це використання творів образотворчого мистецтва в оформленні побуту, в процесі навчання та самостійної діяльності. З цією метою підбираються твори усіх жанрів побутового і казкового живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, книжкові ілюстрації), малі форми скульптури (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін.).

Щодо визначення рівня розвитку творчості дітей старшого дошкільного віку ми виходили з того, що дітям із високим рівнем розвитку характерне – дитина самостійно справляється із запропонованими завданнями, виконує їх помірковано і вміє пояснити хід власного мислення, працює з задоволенням; із середнім – дитина основну частину завдання виконує самостійно, але дещо невпевнено і постійно потребує підтримки й поради дорослого, на завдання реагує по-різному: як із зацікавленістю, так і байдуже; з низьким – у дитини виникають труднощі щодо виконання завдань, працює без зацікавленості.

Успішне протікання зображувальної діяльності в створенні різноманітних художніх технік формує інтерес до мистецтва через прикладні методики соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Корнелиус Х. Выиграть может каждый. Как разрешать конфликты / Корнелиус Х., Фейр Ш. – М.: Стрингер, 1992. – С. 18–32.
2. Моделювання та впровадження програм щодо формування здорового способу життя / [Під заг. ред. І. Зверєвої і Г. Лактіонової]. - К.: Наук. світ. – 56 с.
3. Профілактика і терапія засобами мистецтва / [За заг. ред. О.І. Пилипенка]. – К., 1996. – 56 с.

In this stat'I the features of introduction of artistic are examined technician in the applied methods of social work.

Keywords: artistic technicians, applied methods, works of art, fine art, drawing, art-therapy.

Отримано 14.6. 2013

УДК 378.4:37.011.3-051

Т.Л. Опалюк

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Дана стаття присвячена проблемним питанням професійної підготовки вчителя в умовах університетської освіти. професійній спрямованості студентів, їх світоглядним, розвивальним і виховним потенціалам.

Ключові слова: адаптація, професійна підготовка, духовна культура вчителя, політична культура педагога, самовизначення, самоідентифікація молоді.

Стаття посвящена проблемним вопросам профессиональной подготовки учителя в условиях университетского образования. профессиональной направленности студентов, их мировоззренческим, развивательным и воспитательным потенциалам.